

Šifra učenca:

Državni izpitni center

NAKNADNI ROK

3.

obdobje

Torek, 1. junij 2010 / 60 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki: Učenec/učenka prinese modro/črno nalivno pero ali moder/črn kemični svinčnik. Učenec/učenka dobi en obrazec za točkovanje.

NACIONALNO PREVERJANJE ZNANJA

ob koncu 3. obdobja

NAVODILA UČENCU/UČENKI

Natančno preberi ta navodila.

Prilepi kodo oziroma vpiši svojo šifro v okvirček desno zgoraj na tej strani in na obrazec za točkovanje.

Preden začneš reševati naloge, previdno iztrgaj priloži, na katerih sta izhodiščni besedili.

Nato pazljivo preberi navodilo posamezne naloge in jo reši. Pri reševanju si pomagaj z besedilom.

Piši čitljivo in s pisanimi črkami.

Če naloga zahteva izpis, ne smeš spreminjati ničesar -- ne začetnic, ne oblike besed, ne besednega reda, ničesar ne smeš dodati ali izpustiti.

Če se zmotiš, napačni odgovor prečrtaj in pravilnega napiši na novo. Ne uporablaj korekturnih sredstev.

Nečitljivi zapisi in nejasni popravki se ovrednotijo z nič (0) točkami.

Če se ti zdi naloga pretežka, se ne zadržuj predolgo pri njej, temveč začni reševati naslednjo.

K nerešeni nalogi se vrni kasneje. Na koncu svoje odgovore še enkrat preveri.

Zaupaj vase in v svoje zmožnosti.

Želimo ti veliko uspeha.

Preizkus ima 20 strani, od tega 2 prazni.

Prazna stran

PRILOGA

I. DEL

Matjaž Pikalo

MODRI E

Ko sem se privlekel na vrh klanca in zagledal gimnazijo z novim prizidkom, ki so ga zgradili v času mojega šolanja, sem si začel popravljati platneno torbo, kakršne ima naša vojska in na katero mi je moj brat narisal Che Guevaro, kar počnem zmeraj, kadar sem živčen. Mislim, kar naenkrat si začnem nekaj popravljati in vleči gate iz riti ali pa začnem pokašljevati.

Pred vhodom, nad katerim je pisalo GIMNAZIJA, sem si še enkrat popravil torbo in potem skupaj z velikim Chejem, na katerega je bil moj brat čisto nor, čeprav ne vem zakaj, kar naprej je govoril »veliki Che«, vstopil v zgradbo.

Na hodnik je padala čudna svetloba in zazdelo se mi je, da sem kot gladiator, moj brat, ki kar naprej govori narobe, bi rekel radiator, ki po ozkem hodniku vstopa v areno, kjer ga že čakajo levi, da ga raztrgajo. Res. Potem sem se naslonil na radiator, vedno smo jahali radiatorje, kar je profesorje, ki so nas kar naprej opominjali, spravljalo v obup, ker niso ničesar dosegli, in izvlekel zapiske, da bi spet poiskal izgubljeno samozavest.

Za zadnji izpit sem bil na vrsti med zadnjimi, zadnji dan. En dan prej sem od Natalije Fleischman izvedel, da bo profesor maternega jezika spraševal slovo za vseh štiristo let nazaj. Kolena so se mi znehčala kot puter, kadar ga vzamemo iz hladilnika, in skoraj bi ubrisal po tleh. Ni bilo druge, kot da sem iz škatle, kamor je mama shranila zvezke in učbenike, potegnil stare zapiske in ponoči, ko nisem mogel spati, po metodi hitrega učenja preštudiral slovo od protireformacije do postmodernizma. Da te ubije.

Fleischmanca je moja korpulentna in mozoljasta sošolka z dolgimi črnimi gladkimi lasmi in zgleda kot kakšna debela Indijanka. Prihaja iz bližnjega mesta, kjer sem se rodil, in vse ve in zna, v bistvu se pa pipla. Vsako leto znova, ko smo prišli v šolo, sva se stepla za zadnjo klop. Bila je edina, ki je že v prvem semestru vedela, kako se po francosko reče špargelj. Ko bo opravila s študijem na gimnaziji, bo šla študirat kitajščino v Peking, jasno. Tako ji je nasvetoval njen oče, zdravnik, ki je prepričan, da prihodnost pripada Kitajcem. Jaz nisem imel pojma: ne kaj je to špargelj, ne kaj bom študiral. No, zadnja klop je bila skoraj vedno moja. To pa. Res.

Slonel sem torej na radiatorju nasproti predavalnice, ki so ji snobovski dijaki, predvsem tisti iz mesta, rekli Houston, ker je bil to nekakšen laboratorij za jezike, s slušalkami in podobnim kraflom, in kot kakšen bolnik v ambulanti čakal, da me pokličejo. Na hodniku je nekaj profesorjev stalo okoli nekega dekleta, bila je iz paralelke, in jo prepričevalo, da naj vendarle gre v Houston in se spoprime z maturo. Dekle, imela je dolge, pšenične lase, je odkimavala z glavo. V obraz je bila čisto rdeča. Mislim, da je jokala in da je doživela nekakšen živčni zlom. Mislim tudi, da je niso uspeli prepričati.

Fleischmanca je imela prav, pametnjakovičke imajo vedno prav. Profesor maternega jezika, ki je bil obenem tudi ravnatelj šole, me je najprej pobaral po slovnici, od katere sem si najbolj zapomnil to, kar je na predavanjih ves čas ponavljal, namreč, da se življenjski ne piše »življenski«, ampak z »j«, torej življenjski. Če jaz v kakšni reviji ali knjigi zagledam, da kdo to piše narobe, branje takoj zabrišem stran, res.

»Alfred Pačnik, kaj znate povedati o samoglasniku e?« je vprašal ravnatelj s hripavim glasom – vsi profesorji na šoli so nas vikali – in se useknil. Nos, iz katerega so mu štrlele kocine, si je kar naprej brisal v svoj stari, scufani robec, ali pa si je iz rilca izpulil kakšno še posebej dolgo

kocino. Kocine so mu štrlele tudi iz ušes, lase pa je imel že skoraj čisto pobeljene kot kak Dedek Mraz.

»Oprostite, nisem dobro slišal vprašanja ...«

»Baral sem vas, kaj veste o samoglasniku e,« je s skrajnim naporom ponovil in še naprej gledal v list, ki se mu je tresel v roki. Na papirju je bilo napisano vprašanje, ki sem si ga praktično sam postavil, ko sem ga izvlekel iz šopa drugih cegelcev.

Odkušljaj sem se in požrl debelo slino. Kadar sem živčen, vedno nekaj kašljam, pa to.

»E ...«

»Tako je – e, dobro ste slišali,« mi je pritrtil, ne da bi mi naklonil pogled in potrpežljivo čakal na odgovor.

»Oprostite, gospod, a smo to že vzeli? Mislim, ne spomnim se, da bi to sploh jemali?!«

Nastopila je mučna tišina. Profesorji v komisiji, ki so se držali, kot da bi imeli vsi diplome s Francoskih univerz, večinoma s Sorbone, jasno, so se začeli nekaj presedati. Potem je stari končno dvignil težko glavo, po obrazu je imel polno starostnih peg, in me vprašal: »Ali vas je strah, mladenič?«

Odkimal sem, čeprav me je bilo strah kot psa.

»Zapomnite si – ničesar v življenju vas ni treba biti strah,« je rekel. »Zdaj pa – in medias res.« Takšnih in podobnih nasvetov je bil poln kakor tudi latinskih izrekov, ki jih je stresal iz rokava za malo malico.

»Torej,« sem počasi začel, »včasih se 'e' pojavi kot medmet presenečenja, kot se je na primer v tem primeru ...«

Glava mu je kinknila v prejšnji položaj in z roko je moral zadržati očala, da mu niso padla na mizo.

»Za začetek nekaj bo. Tempus fugit.«

»Pri nas imamo, recimo, Modri e, kar je okrajšava za espresso ...«

»Tukaj sva na akademskem razgovoru in ne v nekakšnem lokalu, ki ga omenjate. Mislim, da je to jasno, mladenič. Cum grano salis, prosim.«

»A ..., mislim, e,« sem skušal nadaljevati.

Stari si je zdaj z robcem, v katerega se je prej ušmrknil, brisal šipe na očalih, ki so bile zmeraj polne mastnih prstnih odtisov. Da te ubije.

Potem mi je potegnilo.

»Ja, seveda, e. Torej, za pesnika je ta samoglasnik kot opeka, ki lahko z drugimi vokali tvori asonanco. Recimo: ‚Dežek lije, trava gnije.‘ Sploh pa je za nekatere zelo pomemben vokal, saj jim pomeni duha. Za druge spet, je to svetel, jasen vokal, tako, kako bi rekel, pozitiven, ja. Dober, pa to, res.«

Vedel sem, da je stari nor na književnost, napisal je celo nekakšen pregled svetovne literature, zato sem počasi napeljal vodo na njegov mlin.

(Odlomek.)

(M. Pikalo, Modri e, Cankarjeva založba, Ljubljana 1998.)

Slovar:

Sorbona – znana francoska univerza

in medias res – lat. v sredino stvari/k bistvu

tempus fugit – lat. čas beži

Cum grano salis – lat. s ščepecem soli/s pametjo

vokal – samoglasnik

II. DEL

www.gea-on.net

GEA

ZAKAJ IN KAKO SPIMO

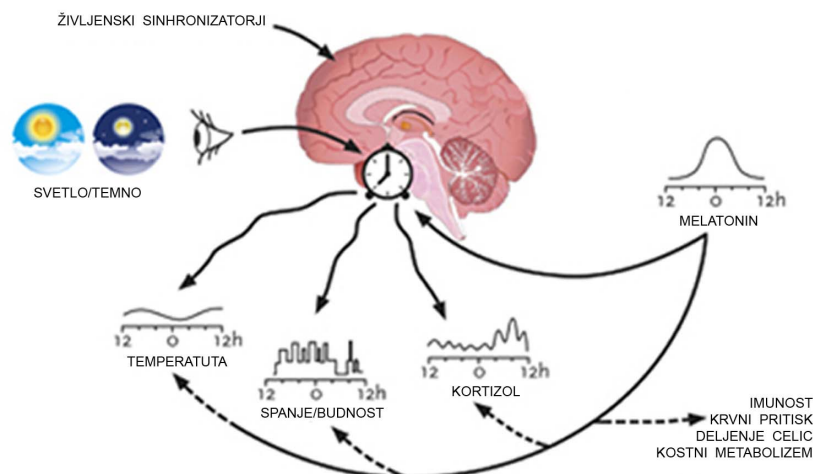
TEMA MESECA
INTERVJU
GEINA SREDICASLOVENIJA
PO SVETU
UTRIP NARAVEPUSTOLOVŠČINE
BRSKAMO

NAJDI:

NAPREDNO ISKANJE

- Spanje je ena od tistih značilnosti živih bitij, katerih vloga še ni povsem znana. Med spanjem je nekaj delov možganov aktivnejših kot med budnostjo, zato se spremenijo dihanje, bitje srca in izločanje hormonov. Med spanjem, predvsem v fazi globokega spanja, se izloča rastni hormon, zato je trditev, da otroci rastejo med spanjem, popolnoma pravilna.
- Budnost in spanje sta precej odvisna od cikla svetlobe in teme, zato je pomembno, da smo podnevi izpostavljeni sončni svetlobi, ponoči pa spimo v temni sobi. V temi se namreč izloča hormon melatonin, ki omogoča normalno spanje. Raziskave so pokazale, da svetloba in hrup ponoči zelo motita spanje ljudi ter povzročata zdravstvene težave.

Slika 1

Vpliv svetlobe in teme ter drugih dejavnikov iz okolja, ki preko »notranje ure« v možganih delujejo na telesno temperaturo, na budnost in spanje, na izločanje hormonov (kortizola, melatonina) ter posredno uravnavajo druge funkcije organizma, npr. imunost, krvni pritisk, deljenje celic, kostni metabolizem.

- Spanje in motnje spanja preučujemo v posebnem laboratoriju. Preiskovanec spi ponoči v laboratoriju sam, priključen je na polisomnograf, v sobi pa sta nameščena še mikrofoni in infrardeča videokamera. S polisomnografom spremljamo njegovo možgansko aktivnost, gibanje očesnih zrkel, mišično dejavnost, dihanje in zasičenost krvi s kisikom. S kamero pa snemamo gibe telesa ter morebitno nenavadno gibanje ali napade med spanjem.

ZANIMIVOSTI

Človeška napaka, ki je vodila v černobilsko katastrofo, je bila posledica izčrpanosti in pomanjkanja nočnega spanja zaradi izmenskega dela.

Pogosta motnja spanja je smrčanje; to lahko ob čezmerni telesni teži povzroči občasne prekinitve dihanja med spanjem.

Somnifobija je strah pred spanjem.

Še vedno ni znano, zakaj sanjamo.

www.gea-on.net

GEA*

- 4 Raziskave so pokazale, da sestoji spanje iz 5 faz. Ko zaspimo, se najprej pojavi dremež (faza 1); ta nato preide v plitko spanje (faza 2), temu pa sledita globoko in najgloblje spanje (fazi 3 in 4). Nato nastopi aktivno spanje, ki mu pravimo tudi spanje hitrih očesnih gibov (faza 5); v tej fazi največ sanjamo. En cikel spanja zajema vseh 5 faz spanja in traja v povprečju od 60 do 90 minut. Po navadi imamo med spanjem 3 ali več takih ciklov spanja.

Slika 2

Štetje ovac je po raziskavi univerze v Oxfordu neučinkovita metoda uspanja, ker je tako dolgočasna, da začnemo slej ko prej misliti na kaj zabavnejšega.

- 5 Zgradba spanja se z leti spreminja. Otroci imajo v prvih mesecih življenja kratke cikle spanja in budnosti, ki se izmenjujejo na nekaj ur. Pri petih mesecih že lahko prespijo večino noči v enem kosu, poleg nočnega spanja pa potrebujejo še dva kratka spanca čez dan. Pri dveh letih spijo podnevi le še enkrat, po četrtem letu pa podnevi nič več ne spijo. Potreba po daljšem nočnem spanju se ponovno pojavi v puberteti, po popoldanskem spanju pa v starosti.

Dr. Leja Dolenc Grošelj* (Prirejeno po www.gea-on.net, 20. 10. 2008.)

**Dr. Leja Dolenc Grošelj je nevrologinja, nevrofiziologinja in specialistka medicine spanja ter je vodja laboratorija za motnje spanja v Univerzitetnem kliničnem centru v Ljubljani. Svetovno uveljavljena strokovnjakinja na področju motenj spanja je zaslužna za to, da so te obremenjujoče motnje resneje obravnavane.*

I. DEL

Naloge iz I. dela se navezujejo na besedilo Matjaža Pikala *Modri e*.

Pozorno preberi izhodiščno besedilo in reši naloge.

1. Katera trditev o izhodiščnem besedilu je pravilna in katera ni pravilna? Če je trditev pravilna, na črtico napiši P; če trditev ni pravilna, napiši N.

_____ Izhodiščno besedilo je odlomek iz besedila, namenjenega uprizoritvi.

_____ Dogajanje v izhodiščnem besedilu se je zgodilo v enem dnevu.

_____ V izhodiščnem besedilu je napisano ime kraja, v katerem se odvija dogajanje.

_____ Za izhodiščno besedilo je značilna komična perspektiva.

_____ Izhodiščno besedilo vsebuje elemente fantastike.

	2
--	---

2. O čem predvsem govori izhodiščno besedilo? Odgovor napiši na črto.

	1
--	---

3. a) **Kako je ime glavni književni osebi?** Ime in priimek napiši na črto.

	1
--	---

b) **Ali je glavna književna oseba stara enako kot ti?** Obkroži DA oz. NE in svojo odločitev utemelji v eni povedi.

DA NE

Utemeljitev:

	2
--	---

c) **Ali je v izhodiščnem besedilu pripovedovalec hkrati tudi glavna književna oseba?** Obkroži DA oz. NE in svojo odločitev utemelji.

DA NE

Utemeljitev:

	1
--	---

4. **Kaj počne glavna književna oseba, kadar je živčna?** Odgovor napiši na črto.

	1
--	---

5. **Kakšen človek je profesor maternega jezika?** Na črto napiši dve njegovi značajski lastnosti.

	1
--	---

6. Po čem, razen po spolu, se Natalija Fleischman loči od glavne književne osebe?

Izpostavi dve značilnosti. Odgovor v obliki povedi napiši na črti.

	2
--	---

7. a) Kaj je v delu besedila *kolena so se mi zmeščala kot puter* primerjano s čim? Kaj je skupna lastnost primerjanega? Odgovora napiši na črti.

	1
--	---

b) Kaj je v izhodiščnem besedilu povedano s tem, da so se glavni književni osebi *kolena zmeščala kot puter*? Odgovor napiši na črto.

	1
--	---

c) Za katero pesniško sredstvo gre v primeru *kolena so se mi zmeščala kot puter*? Poimenovanje pesniškega sredstva napiši na črto.

	1
--	---

č) V izhodiščnem besedilu je namesto besede *maslo* uporabljena neknjižna beseda *puter*. Kaj raba te besede vzbudi v bralcu? Odgovor napiši na črto.

	1
--	---

8. V izhodiščnem besedilu piše, da je učitelj *spraševal slovo za vseh štiristo let nazaj*. Od katerega literarnozgodovinskega obdobja naprej je bilo torej treba znati za izpit? Poimenovanje obdobja napiši na črto.

	1
--	---

9. a) Kateri od navedenih književnih del sta iste zvrsti/vrste kot izhodiščno besedilo? Obkroži črki pred pravilnima odgovoroma.

- A Ivan Tavčar: Visoška kronika
B Tone Pavček: Majnice, fulaste pesmi
C Josip Jurčič: Deseti brat
Č Anton Tomaž Linhart: Županova Micka
D Niko Grafenauer: Življenje

	1
--	---

- b) Matjaž Pikalo ustvarja v sodobnem času. Katera avtorja sta njegova sodobnika? Obkroži rešitvi.

Ivan Tavčar

Tone Pavček

Josip Jurčič

Anton Tomaž Linhart

Niko Grafenauer

	1
--	---

10. Obnovi dogajanje na izpitu in napiši, kako se je glavna književna oseba med tem počutila. Napiši zaokroženo besedilo, ki bo imelo največ 6 povedi.

A:

	3
--	---

B:

	1
--	---

C:

	2
--	---

II. DEL

Naloge iz II. dela se navezujejo na besedilo *Zakaj in kako spimo*.

Pozorno preberi izhodiščno besedilo in reši naloge.

1. Po čem lahko sklepamo, da so v izhodiščnem besedilu predstavljeni resnični podatki?
Obkroži črko pred pravilnim odgovorom.

- A Po tem, da je bilo besedilo objavljeno na spletu.
- B Po naslovu besedila.
- C Po priloženem slikovnem gradivu.
- Č Po podatkih o avtorici besedila.

	1
--	---

2. Kaj je predstavljeno v posameznem delu izhodiščnega besedila? Na črtico pred vsakim delom napiši ustrezno črko iz desnega stolpca.

___ 1. odstavek ___ 3. odstavek ___ poved pod drugo sliko ___ povedi pod črto	A način preučevanja spanja B faze spanja C razlike v spanju glede na starost Č strokovnost avtorice besedila D spremembe telesnih funkcij med spanjem E zanimivosti o smrčanju F eden od načinov uspavanja

	2
--	---

3. V katerih dveh odstavkih izhodiščnega besedila je predstavljeno to, kar prikazuje prva slika? Številki odstavkov napiši na črti.

	1
--	---

4. **Ali celo izhodiščno besedilo govori o spanju?** Obkroži DA oz. NE in utemelji svojo odločitev.

DA NE

Utemeljitev:

	1
--	---

5. **Ali so naslednje trditve o vsebini izhodiščnega besedila pravilne?** Če je trditev pravilna, obkroži DA; če trditev ni pravilna, obkroži NE.

Med spanjem so možgani manj dejavni. DA NE

Največ sanjamo v fazi plitkega spanja. DA NE

Dejavniki iz okolja vplivajo na izločanje hormonov, ki so povezani s spanjem. DA NE

Ljudje imamo v vseh starostnih obdobjih enake cikle spanja. DA NE

	2
--	---

6. **Vprašaj se po obkroženih delih povedi.** Vsako vprašalno poved napiši na črto.

Potreba po daljšem nočnem spanju se ponovno pojavi v puberteti.

Budnost in spanje sta precej odvisna od cikla svetlobe in teme.

	3
--	---

7. **Izhodiščno besedilo je strokovno. Zakaj lahko to trdimo?** Odgovor napiši na črto.

	1
--	---

8. Preberi poved.

Otroci pri petih mesecih že lahko prespijo večino noči v enem kosu, poleg nočnega spanja pa potrebujejo še dva kratka spanca čez dan.

Kaj v tej povedi pomeni besedna zveza v *enem kosu*? Odgovor napiši na črto.

	1
--	---

9. Preberi naslednjo poved.

Svetovno uveljavljena strokovnjakinja na področju motenj spanja je zaslužna za to, da so te obremenjujoče motnje resneje obravnavane.

Vprašaj se po obkroženi besedi. Vprašalnico napiši na črto.

	1
--	---

10. Iz 2. odstavka izhodiščnega besedila izpiši različna časovna prislova. Napiši ju na črti.

	1
--	---

11. Kaj sta besedi *budnost* in *spanje*? Obkroži črko pred pravilnim odgovorom.

- A Sopomenki.
- B Nadpomenka in podpomenka.
- C Protipomenki.
- Č Besedi iz iste besedne družine.
- D Netvorjenki.

	1
--	---

12. Števnika v naslednji povedi napiši s številčkama.

Pri (*dveh*) _____ letih spijo podnevi le še enkrat, po (*četrtem*) _____ letu pa podnevi nič več ne spijo.

	1
--	---

13. Iz 1. odstavka izhodiščnega besedila izpiši pridevnik in glagol, ki spadata v isto besedno družino. Vsakega napiši na ustrezno črto.

Pridevnik: _____

Glagol: _____

	1
--	---

14. Iz naslednje povedi izpiši samostalnike. Vsakega napiši na ustrezno mesto v preglednici. Nekaj mest naj ostane praznih.

Budnost in spanje sta precej odvisna od cikla svetlobe in teme.

Samostalniki moškega spola	Samostalniki ženskega spola	Samostalniki srednjega spola

	2
--	---

15. Besede v oklepajih postavi v pravilno obliko. Napiši jih na črti.

Pri majhnih (*otrok*) _____ se število ur spanja z leti spreminja.

Pred (*poseben laboratorij*) _____ je preiskovalec

čakal na nadaljnje preiskave.

	2
--	---

16. Preberi poved.

Ko zaspimo, se najprej pojavi dremež (faza 1); ta nato preide v plitko spanje (faza 2), temu pa sledita globoko in najgloblje spanje (fazi 3 in 4).

Poišči pridevnik, ki je v navedeni povedi uporabljen v osnovniku in presežniku.
Obkroži obe njegovi obliki.

	1
--	---

17. Preberi poved.

Dremež preide v plitko spanje.

a) V povedi obkroži glagol.

	1
--	---

b) Glagolu v tej povedi spremeni glagolski vid (iz dovršnika tvori nedovršnik).
Rešitev napiši na črto.

	1
--	---

18. Preberi poved.

Med spanjem je nekaj delov možganov aktivnejših kot med budnostjo.

a) Vprašaj se po obkroženem delu povedi. Vprašanje napiši na črto.

	1
--	---

b) Kateri stavčni člen je obkrožen? Odgovor napiši na črto.

	1
--	---

c) Obkroženi del povedi spremeni v ustrežni odvisni stavek. Novo poved napiši na črto.

	2
--	---

19. Vstavi besedo *posledica* ali *vzrok*. Vsako besedo napiši na ustrezno črto.

Človeška napaka je bila _____ černobilske katastrofe.

Občasna prekinitvev dihanja med spanjem je _____ smrčanja in
čezmerne telesne teže.

	1
--	---

20. Preberi poved.

S kamero snemamo gibe telesa ter morebitno nenavadno gibanje ali napade med spanjem.

Ali je ta poved večstavčna? Obkroži DA ali NE in utemelji svojo odločitev.

DA NE

Utemeljitev:

	1
--	---

21.

- a) Prijatelj (JURE JAMNIK, ZDRAVILIŠKI TRG 3, 3250 ROGAŠKA SLATINA) ti je napisal, da je že nekajkrat zamudil pouk, ker ponoči slabo spi. Napiši mu pismo; v njem mu predstavi, zakaj potrebuje spanje, zakaj morda ponoči slabo spi in kaj je značilno za spanje v puberteti. Uporabi samo podatke iz izhodiščnega besedila. Pismo naj ima največ 6 povedi.

A:

	1
--	---

B:

	2
--	---

C:

	2
--	---

b) Izpolni pisemsko ovojnico, v katero boš vložil pismo za prijatelja Jureta.

Piši s pisanimi črkami.

	
--	---

	1
--	---

SKUPNO ŠTEVILO TOČK I. IN II. DELA:

	60
--	-----------

Prazna stran